

Масловська Т.О.,
(м. Одеса)

ПОЕТИ КИЇВСЬКОЇ ШКОЛИ

Анотація. Розглядається поезія постшістдесятників, яка за своєю природною сутністю не вписується в канон шістдесятництва.

Ключові слова. Свобода, поетичне мислення, шістдесятники, постшістдесятники, канон, нонконформіст.

Київська школа поезії являє собою групу поетів, які дебютували в середині 60-х років, однак до шістдесятників вони не належали. Про Київську школу поезії можна говорити як про суто поетичне явище і як про групу молодих нонконформістів, для яких головним було — свобода у всіх її виявах, як про спробу жити інакше, жити так ніби все відбувається у незалежній, вільній державі, головним завданням яких була сама поезія. Радикальне молоде крило шістдесятників — поети Київської школи (В. Кордун, В. Голобородько, М. Григорів, М. Воробйов, Т. Каунова, С. Вишенський, В. Рубан, М. Саченко, І. Семененко, Н. Кир'ян, В. Ілля, М. Рачук, П. Марусик) почали з того, що вони «потрачували національну мрію як здійснений факт». Вони не підлягають жодним будь-яким ідеологічним канонам або схемам, в основу їхнього творення було закладено свободу творення, свободу особистості, свободу поривань, свободу у прямому філософському значенні. Вони не прагнули свободи, вони вже були вільними.

Мета даної роботи — дослідити поетику Київської школи, яка є нетрадиційною і довгий час була невідомою читацькому загалу.

Шістдесятники — творче молоде покоління 60-х р. ХХст., яке сформувалося в період короткочасної хрущовської відлиги (у 1959 р. був створений Клуб творчої молоді (КТМ) у Києві; у Львові 1961р.- «Пролісок»). Їх доба тривала недовго, вона скінчилася в середині 60-х років, саме тоді по Україні прокотилася хвиля арештів, допитів проти української інтелігенції. Невдовзі це явище перетворилося на опозицію владним структурам і набуло загальнонаціонального значення. «Шістдесятники — велике явище другої половини ХХ ст., дивне своєю появою в непевну пору відлиги і стоїчним протистоянням неосталінізму та живучою енергією в пору лібералізації. Може, найвидатніше явище в Одиссеї нашого відродження. Це особлива атмосфера душевної тривоги: розчарування — болю і радості-свободи,

в яких відбувається пробудження людини до життя у сфері духу.»[11;24]

Шістдесятництво виявилось у культурі, мистецтві (потужне оновлення у всіх сферах: пластичне та візуальне мистецтво) Алла Горська, Теодозія Бриж, Галина Севрук, Людмила Семикіна, Г. Якутович, І. Марчук, І. Остафійчук, у музиці (Є. Станкович, В. Сильвестров, Л. Грабовський), кіно (С. Параджанов, Ю. Ілленко), літературі (оновлення художніх форм) дебюти І. Драча, М. Вінграновського, В. Симоненка, В. Стуса, В. Голобородька та ін. До шістдесятників також належать автори, які ввійшли в літературу у 50-х р. (Ліна Костенко, Д. Павличко), у 60-70-х р. (Б. Олійник, В. Забаштанський), у прозовому жанрі — Є. Гуцало, В. Дрозд, В. Міняйло, Вал. Шевчук, Гр. Тютюнник, у літературній критиці та публіцистиці І. Світличний, І. Дзюба, Михайлина Коцюбинська, В. Іванисенко, Ю. Бадзя, В. Чорновіл, Богдан та Михайло Горині та інші.

Актуальність дослідження обумовлена, з одного боку, тим, що недостатньо досліджене шістдесятництво і його опозиційне крило, як і постшістдесятництво, а з другого — тим, що поети, які почали дебютувати у 60-х роках (поети Київської школи), відразу були під натиском режиму. Майже двадцятилітнє замовчування в літературі. Легалізація поезії усїєї Київської школи, — тих чий імена були викреслені з літератури та й не тільки.

Шістдесятництво охоплює всі сфери інтелектуального та мистецького самовияву української еліти [9,33-37]. *Шістдесятництво* — не просто літературне явище, чи мистецький напрям — це *феномен*. Шістдесятництво — відлік часу інтелектуальної історії України [1;65-84; 260]. Михайлина Коцюбинська пише: «...прозріння, думання, пізнавання прийшли до мене вже десь після університету, який радше заколисував, ніж розвивав... Прийшли шістдесятницькі хвилі післякультурівського культурного відродження. П'янке відчуття духовної свободи (хай і вельми обмеженої...), розкіш спілкування з розумово розкутими людьми, спільнота думання й зростання. Як найсвітлішу і найщасливішу пору життя завжди згадуватиму ті кілька років у гроні друзів-однодумців. Василь Симоненко, Іван Світличний, Іван Дзюба та Іван Драч, Алла Горська, брати Горині, Панас Заливаха, Василь Стус, Євген

Сверстюк...Я лише тоді відкрила для себе таких поетів, як Плужник, Зеров, Антонич...»[12;164].

В межах шістдесятництва не спостерігається якоїсь одностайності (ідейної чи ідеологічної). Частина шістдесятництва, знаходила художні цінності на іманентній основі мистецтва. Це властиве творчості В. Голобородька, М. Воробйова, С. Вишенського, М. Григоріва, В. Кордуна.

Поети Київської школи примикали до опозиційного крила шістдесятництва, але шістдесятниками не були, їх поймають — постшістдесятниками. Поети цієї школи уникали будь-якої політичної двозначності. У їхній ліриці відбився справжній драматизм народного буття. Молода група поетів свідомо не йшли на співпрацю з тодішнім режимом і не визнавали методу «соцреалізму». Тоталітарна система розправлялася з інакомислячими митцями. Цих молодих поетів було вилучено із літературного процесу до кінця 80-х років. Ця поезія в певному сенсі «десоціологізується» (вивільнення поезії з-під влади, загальних ідей, заповіданих добою). Постшістдесятники принципово відмовилися від ідеології, вільні від будь-яких постулатів та схем, незаангажовані, вони — фундатори новотворів, новатори поетики чистої; намагалися віднайти «художні цінності на іманентній основі мистецтва» [2;741]. Їх захоплювали первісні начала буття, міфопоетична свідомість.

В. Кордун (збірки «Сонцестояння» (1992), «Земля натхненна» (1984), «Славія»(1987), «Кущ вогню»(1990)), прямує до трансформації давнього міфологічного мислення в образах новітньої поезії, повертається до «лексичних прапервнів, до символів через активізацію народно-поетичних уявлень...»[3,66]. Його поезія витворена фантазією мислення, психологічною глибинністю, сновидіннями. Світ В.Кордуна персоналізований, масштабний, авторськи химерний, містичний, відчутна енергія землі, яка заряджає людину, опоетизований не тільки макрокосмом, але і внутрішній світ героя, який прагне бути самим собою, жити в гармонії з природою, зі світом, із довкіллям, відчувати свіжість зачарованого ранку, спостерігати за зірками, милуватися рослинним та тваринним світом. У В. Кордуна філософські проблеми існування/життя людини — є основними; що таке світ і хто ТИ у цьому світі, філософія буття і часу (що випускає «світляні паростки») — є наскрізними. Тиша допомагає дати відповідь на поставленні питання, але не розв'язати їх: «На серці тиша — й тиша навкруги»

Кучерявиться час над тином,
де вилася квасоля по тичках
вгору, вгору — до неба.
Тільки де межа,
за якою воно починається? [5,116]

Морський вітер, довгі стеблі, ранкові та вечірні зорі, шлях, дощі, Ольга Мудра, Чорне море, скіфи, степи, багатоокий вітер, час, терези, Бог, Волос, житній дух, Полісся, Русь червлена, — це все живе, бурхлить, вирує у поезіях В.Кордуна. Міфологізований образ вітру, «віють вітри:

Видувають усе земляне
Із лісів із дощів і людей
віють вітри
і болить мое серце
запало воно межі люди
і зростає винувим кущем
схилився над ним
матері променистий образ
і небесні долони
розпростер наді мною» [5,187]

Вітри, як світловолосі велетні, що йдуть землею і роздмухують прозорість «і женуть її у степи» [5,128].

Метафора у поезіях В.Кордуна — вражаюча, колоритна, філософськи змістовна «живемо ущерть: безвихідно — неповторно»[5,226], «час іще не розпукнувся»[5,с.228], іноді весь вірш — то метафора «На сухому дні», «Жнива», «Зозулине літо» та ін. «І крізь щілини у дверях пахне вічність замісом хліба», «Сідлає літо/ пораненого сонячного коня/ і тягнеться за обрій/ слід червоних маківок» [5,63].

Постійний тиск з боку режиму, та викликів до КДБ, психологічний тиск, заборона друкуватися. Протягом тих років були розповсюджені самвидавські збірки (до однієї з таких збірок була написана стаття Василя Стуса «Тихий майстер дитячих іграшок», до речі ця стаття стала відомою лише у 1992р. до збірки В.Кордуна «Сонцестояння»)

Василь Голобородько — (збірки «Летюче віконце», «Калина об Різдві», «Творення вулія», «Із хроніки роду») поет невідомої органічності, його вірші перейняті світовідчуттям, здійснюється поворот до першооснови буття. Поети Київської школи не йшли на співпрацю із режимом, а такий нонконформізм прирівнювався до ідеологічного протистояння, яке було покараним. Деякі поети шістдесятники йшли на поступ режимові (прокомуністичні вірші). Проте у поетів Київської школи відсутня громадсько-політична лексика — все це не могло бути непоміченим. Перша збірка Василя Голобородька «Летюче віконце»(1965) було вивезено у Фастів і порізано на макулатуру, пізніше збірка «Летюче віконце» вийшла у Парижі. Василь Голобородько змушений полишити навчання в Київському університеті, був запрошений Сергієм Параджановим до театрального інституту на кінорежисерський факультет, де так і не зміг офіційно навчатись; пізніше робив спробу вступити до Московського літературного

університету, перевівся до Луганського педінституту (був виключений зі складу студентів за пропагування статті Івана Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація»); далі служба в армії на Далекому Сході, після повернення до рідного села Андріанопіль на Луганщині, працює у шахті, потім у радгоспі — електриком. Йому було заборонено друкуватися і займатися літературною працею. Після горбачовської «перебудови» з'являються публікації віршів у районних газетах, виходить кілька збірок поета. У 1994 році Василь Голобородько — лауреат Державної премії ім.Т.Г. Шевченка, але і це не змінило його життя.

Ми йдемо по Україні
від степів до гір, від лісів до морів —
звідусіль виходимо на прадавні шляхи,
і немає нам ліку.

Ми чинимо волюнаших предків,
це вони нас послали у путь,
щоб ми йшли нашою віковічною землею
із нашими багатолюдними містами,
із нашими тихомрійними селами,
із нашими золотOVERХИМИ церквами.

Художній світ закорінений у національні джерела. Відчувається глибинне українське начало, поєднане із філософією екзистенціалізму.

Микола Воробйов приїхав навчатися до Київського університету (філософського факультету, пізніше перевівся на філологічний факультет) із містечка Сміла Черкаської області, невдовзі був виключений зі складу студентів. Опублікував досить багато віршів та підготував кілька поетичних збірок (але їм не судилося побачити світ). Із середини 80-х р. ім'я поета почне з'являтися в пресі. М. Воробйова та Василя Голобородька було запрошено на Міжнародний фестиваль авторів у Торонто, там у обох поетів виходять книги у перекладах англійською мовою. М. Воробйов став лауреатом премії ім. Т.Г. Тичини (до речі, цією премією були також удостоєні В. Кордун, М. Григорів), літературної премії «Благовіст», премії журналу «Світо-вид», (але це майже нічого не змінює у житті автора). Його поезія опирається на природну спостережливість, чуття життя, багатомірне проникнення уяви, фантазії у найглибинніші виміри буття — вміння виразити свої переживання у незвичних поетичних образах (дається взнаки його соціальна незаангажованість [10,33-44])

і покинув я місце сну свого
і холод озброїв мене
і зустрів я двох дітей
що поправляли крила
а потім проминув дику грушу
шаснуло щось руде
в сколашкану траву

а синя тінь стояла поруч
день зачинався
і холод сипав іскри
на зброю мою...[13;38]

Михайло Григорів (збірки «Сади Марії» (1997), «Спорудження храму» (1992), а також низка добірок у періодиці) поет із Івано-Франківської області (навчався тоді на вечірньому відділенні Київського університету). В 1971р. був відправлений до Риги навчатися і повернувся звідти лише на початку 90-х р. Це поет із неповторною вражаючою стилістикою, з особистим синтаксисом, універсальністю тематики.

води течуть
(обійняті собою)
й звідусюди
тоншають
зіщулені піщинки
невичерпного птаства
(з витоків серця
докричаться
присутності
зсередини
обличчя?)
(на віддалі моря
поганський вогонь
хтось витягує
з листя
дощів
ненакликаних —
їх з'їла вода...)
на віддалі серця
поцілуй
вогонь
до сваволі
вогню
амінь[14;79]

Дослідник творчості М. Григоріва — К. Москалець у статті «Різноманітні форми мовчання», порушує питання феномену М. Григоріва, який є найвіддаленішим від подосі відомих типів поетичного мислення, про відношення поета і мови: «сповна очистити власну свідомість від пануючої докси і впустити сюди бачення, легкий, трохи печальний і разом безтурботний погляд на свій час, що проминає в тобі. Усе минеться. До цього поет пройшов за посередництвом слів; тепер вони непотрібні. Тепер можна помовчати, споглядаючи марноту марнот, скороминущу ілюзію, у створенні якої ти вперше не береш участі. Без слів. Життя не вкладається до мовних конструкцій; мова — вияв життя, але саме по собі воно не є виявом мови» [4,151-152]: «слово,/ мов кістяк на погрунті,/ над яким тільки випалиш цигарку,/ випале з мовчання філософів» [6,44].

Світ, що розкривається постає в «чистому вигляді», такий простий і в той же час складний, в якому прочитується тиша і мовчання.

Творчі принципи поетів Київської школи:

- повернення до міфологічної свідомості;
- міфологічне мислення в образах новітньої поезії, що опирається на західноєвропейську філософію та психологію;
- повернення до лексичних прапервнів, розвинених до конкретних символів через активізацію смислових відтінків, народнопоетичних уявлень;
- головна увага приділяється природі, всесвіту, людині, причому сама людина розглядається як щось рівновеликє, присутнє щось божественне, магічність слова;
- органічність творення;
- відчутна значимість і «знаковість» усіх елементів світобудови, коли світ як велике таїнство;
- філософський смисл життя/буття;
- філософічність світосприймання;
- певна недомовленість, спроба викликати у читача співтворення, або дотворення поезії у його свідомості;
- відсутність громадської лексики;
- вільний вірш, застосування вірлібру.

Отже, поети Київської школи безумовно примикали до крила опозиційного шістдесятництва, хоча їхня громадянська позиція не була декларативною, адже вони вважали неможливим дотримуватися будь-яких ідеологічних схем чи норм. Ця поезія перестає «служити» суспільству, а мати його за непомільного співрозмовника, єдиного адресата, тобто десоціологізується. Вивільнення поезії з-під тематики, загальних ідей, заповіданих добою — було головним для поетів Київської школи. Їхня незаангажованість, несприйняття нав'язуваних мотивів, образів, ідейно-тематичної замовленості доби — робить їх незалежними, творцями за покликанням.

Література

1. Пахльовська О. Українські шістдесятники: філософія бунту // Сучасність №4. — 2000. — с. 65-84; Табачковський В. Письменник — Нація — Універсум. — К., 2007, 260с.
2. Літературознавчий словник-довідник. — К. — Академія. — с.741.
3. Київська школа поезії // МУЕАЛ-І.Фр., 2000. — с.66.
4. Сучасність.— 1996. — №6. — с.151-152.
5. Кордун В. — Сонцестояння. — К. — 1992. — 301с.
6. Григорів М. Сади Марії.- К.-1997.-165с.
7. Кордун В. Київська школа поезії- що це таке?// Світо-вид. — К. — Нью-Йорк. — 1997. — № І-ІІ (26-27) січень-червень. — с. 7-19.
8. Моренець В. Слово, що випало з мовчання філософів.// Григорів М. Сади Марії. — К. — 1997. — с. 5-33.
9. Масловська Т.О. Ще раз про шістдесятництво// Слово і час №11. — 1999. — с. 33-37.

10. Масловська Т.О. Соціальна заангажованість літератури: міра свободи та обов'язку// Слово і час № 9-10. — 1998. — с.33-44.

11. Сверстюк Є. Шістдесятники і захід // Блудні сини України. — К., 1993. — С. 24-26.

12. Коцюбинська М. З любов'ю і болем // Наука і культура. Україна. — Вип. 24. — К., 1990. — С. 264.

13. Воробйов М. Блакитний віск// Світо-вид. Літературно-мистецький журнал, Київ-Нью-Йорк. І-ІІ(26-27) 1997. — с.38.

14. Григорів М. Принишкле полум'я // Світо-вид. Літературно-мистецький журнал, Київ-Нью-Йорк. І-ІІ (26-27) 1997. — с.79.

Масловская Т.А. Поэты Киевской школы. — Статья.

Аннотация. Рассматривается поэзия постшестидесятников, которая по своей природной сути не вписывается в канон шестидесятничества.

Ключевые слова: свобода, поэтическое мышление, шестидесятники, постшестидесятники, канон, нонконформист.

Maslovska T. Kyiv School Poets. — Article Summary.

Separate works by Ukrainian poets of post 1960-ties (shistdesyatniki) have been examined to show that these works surpass the poetic canons of the sixties.

Key words: freedom, poetic thought, shistdesyatniki, postshistdesyatniki, canon, nonconformist.